Hallintovaliokunta

Keskusrikospoliisin lausunto hallituksen esitykseen HE 220/2022 vp

1 Lausuntopyyntö

Eduskunnan hallintovaliokunta pyytää keskusrikospoliisia lausumaan (HE 220/2022 vp) hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Lausunnon teemaksi on ilmoitettu, mitä vaikutuksia ihmiskaupan uhrin auttamisen ja rikosprosessin välisen liitännäisyyden heikkenemisellä on ihmiskauppaan ja siihen liittyvien rikosten selvittämiseen ja rikosvastuun toteutumiseen? Lisäksi valiokunta pyytää selvitystä siitä, mihin säännöksiin tällä hetkellä perustuu poliisin oikeus saada tietoa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmältä ja auttamisjärjestelmän velvollisuus/oikeus luovuttaa poliisin omassa tehtävässään tarvitsemia tietoja. Onko tietojen saamiseen/luovuttamiseen liittyvässä lainsäädännössä tältä osin kehittämistarpeita?

2 Esityksen tausta

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettua lakia sekä sosiaalihuoltolakia.

Esityksen tavoitteena on, että ihmiskaupan uhrien auttamistoiminta muodostaisi itsenäisen ja erillisen kokonaisuuden suhteessa rikosoikeusjärjestelmän puitteissa tehtyihin ratkaisuihin. Ihmiskaupan uhrin asemaa parannettaisiin vahvistamalla uhrilähtöisyyttä avun antamisen ja erityisesti sen jatkumisen osalta. Ennustettavammalla ja erityisesti uhrin avuntarvetta painottavalla auttamistoiminnalla edistettäisiin ihmiskaupan ilmituloa, uhrien avun piriin ohjautumista ja siten myös osaltaan rikosvastuun toteutumista. Lisäksi esityksellä tehtäisiin muun muassa myös muuta tarkentavaa sään-

telyä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin auttamisjärjestelmän tarkoitusta ja tehtäviä koskien.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

3 Keskusrikospoliisin lausunto

Yleinen kommentointi

Keskusrikospoliisi pitää kannatettavana hallituksen esityksen tavoitetta rikosprosessin ja uhrien auttamisen välisen suhteen heikentämisestä. Rikosprosessin ensisijaisena tavoitteena on rikosvastuun toteutuminen, kun taas ihmiskaupan uhrien auttamisen tulisi perustua eritoten uhrin tilanteeseen. Asiaan erikoistuneen viranomaisen vahvistaminen tarjoaa myös entistä paremmat edellytykset uhrien auttamiseen ja täten heidän asemansa parantamiseen.

Toipumisaika ja ilmoitusvelvollisuus

Huomioiden esityksen laajemmat tavoitteet keskusrikospoliisi katsoo pykälän kumoamisen olevan perusteltua. Keskusrikospoliisi toteaa, että rikosten tutkinnan tai torjunnan näkökulmasta nykyisen vastaanottolain toipumisajan myöntämisen ja siihen liittyvän ilmoitusvelvollisuuden kautta on muodostunut vähäisessä määrin merkittävää tietoa keskusrikospoliisille tai poliisille kokonaisuudessaan. Kertyneiden kokemusten perusteella esimerkiksi muiden Schengen-maiden alueilla tapahtuneiden rikosten uhrit saattavat olla haluttomia yhteystyöhön poliisien kanssa tai kertovat tietoa ilman esitutkinnallisesti merkityksellisiä kiinnekohtia. Kiinnekohtien puuttuessa eivät tehokkaat tutkinnalliset toimet ilmoitusten siirtojen yhteydessä ole mahdollisia. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ihmiskaupparikosten torjuntaan ja paljastamiseen liittyviä tarpeita tulisi edistää muiden lainsäädäntöhankkeiden, kuten poliisin rikostiedusteluun liittyvän lainsäädäntöhankkeen, yhteydessä, jotta esitutkintaviranomaiset Suomessa ja Euroopassa pystyvät tehokkaasti ja vaikuttavasti paljastamaan ja torjumaan ihmiskaupparikollisuuteen liittyvää toimintaan saattaen niitä esitutkintaan.

Ihmiskaupan uhrien varsinainen tunnistaminen

Kuten Helsingin poliisilaitos on antamassaan lausunnossa todennut, myös keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota, että esityksen toteutuessa sellaisenaan ei poliisilla enää ole nimenomaisesti lakiin perustuvaa varsinaista

mahdollisuutta tunnustaa henkilöä ihmiskaupan uhriksi. Käytäntö on osoittanut, etteivät kaikki esitutkintaviranomaisten kanssa yhteistyötä tekevät rikosten uhrit ole suostuvaisia luovuttamaan tietojaan tai halua hakeutua auttamisjärjestelmän asiakkaaksi. Tunnustaminen voi tällöin muodostua uhrin oikeuksien kannalta merkitykselliseksi toimittaessa esimerkiksi poliisiviranomaisten kanssa muista maista, joissa ihmiskaupan uhriksi tunnistaminen on perusta toiminnan tai tiettyjen oikeuksien muodostumisen kannalta. Esityksen toteutuessa sellaisenaan saattaa täten muodostua sen tavoitteiden vastaisia vaikutuksia.

Monialainen asiantuntijaryhmä

Keskusrikospoliisin asiantuntijaryhmään osallistumisen näkökulmasta ja eritoten sen vaatimiin resursseihin verrattaessa toiminnan merkitys on nykyisellään jäänyt vähäiseksi. Lisäksi tiedonvaihtosäännökset ja jo perustetut yhteistyötoiminnan muodot poliisin ja auttamisjärjestelmän kesken tarjoavat keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan riittävät lähtökohdat esitutkintaviranomaisten tarpeen mukaiselle, tapauskohtaiselle käytettävyydelle.

Vaikutusten arviointi

Keskusrikospoliisi toteaa, että rikostorjunnan näkökulmasta verrokkimaiden, keskeisimmin Pohjoismaiden eroavuudet ihmiskaupan uhreille tarjottavissa tukitoimissa, uhriksi tunnistamisen prosessien virtaviivaisuudessa ja arvioinnin kriteereissä, ja tunnustamisen tarjoamissa oikeuksissa voivat muodostaa merkittäviä riskejä. Keskusrikospoliisille muodostuneen käsityksen mukaan eroavuutta Pohjoismaiden välillä on jo valmiiksi ja esityksen muutos tunnustamisen arvioinnin kriteereissä voi muodostaa tilanteen, jossa Suomi saattaa näyttäytyä entistä houkuttelevampana kohteena. Rikostorjunnan näkökulmasta arvioiden on tärkeää varmistaa, ettei Suomi näyttäydy houkuttelevampana kohteena.

Keskusrikospoliisi toteaa lopuksi, että esityksen myötä tietoa ei auttamisjärjestelmältä poliisille tule enää samalla tavalla, yhtä kattavasti. Esityksen myötä korostuvat auttamisjärjestelmän ja poliisin välillä käytännössä muodostuvat yhteistyön ja tiedonvaihdon muodot, ja jatkossa tiedonvaihdon muodoissa tulisi korostuneesti huomioida niiden kattavuus ja vastaavuus myös rikostorjunnallisiin tarpeisiin. Esimerkiksi Euroopan laajuiseen (Europol) analyysitietokantaan syötettävät tiedot ja vihjeet eivät yksittäisinä tietoina näyttäydy tärkeinä, mutta ne tukevat ilmiötason seurantaa tai saattavat myöhemmin muodostua osaksi suurempaa rajat ylittävää kokonaisuutta. Nykyisellään yhteistyön ja tiedonvaihdon muotojen on arvioitava olleen hy-

viä ja toimivia. Edellä mainituista syistä keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että myös jatkossa vihjetietojen välittäminen poliisille nähdään tärkeänä osana toimintaa, joka liittyy muun muassa kansainväliseen poliisitoimintaa.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikosylikomisario Lars Henriksson

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 23.11.2022 klo 14:02. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.